

Digital motstandskraft – skriftlig innspill

Norsk Bibliotekforening (NBF) er en interesseorganisasjon med omtrent 3000 medlemmer, som inkluderer både enkeltpersoner og institusjonsmedlemmer. NBF organiserer hele biblioteksektoren, og omfatter både skolebibliotek, folkebibliotek og fag- og forskningsbibliotek. Bibliotekene står i en særstilling i å nå ut den norske befolkning gjennom et helt livsløp, gjennom de ulike bibliotektypene.

Hva gjør bibliotekene i dag

Skolebibliotek jobber daglig med undervisning og opplæring i kildekritikk, og kan fra barneskolealder bidra til opplysning og dannelse. Lærere og skoleverket som helhet spiller en viktig rolle. Skolebibliotekarere med fagkompetanse er en viktig ressurs for å styrke fagligheten. Her viser vi ellers til NBFs innspill til forskrift til Opplæringsloven, der vi understøtter viktigheten av at «[...] Biblioteket skal være tilgjengelig for elevene i skoletiden og **skal brukes aktivt og pedagogisk** i opplæringen på skolen.» (Forslag til ny forskriftstekst i § 11-2 *Formål med skolebibliotek og tilgang til skolebibliotek.*)

Bibliotek på studiesteder driver jevnlig kurs i kildekritikk, litteraturlister, litteratursøk, bruk av KI og tekstgeneratorer og andre relevante utfordringer. Bibliotekarere på fag- og forskningsbibliotek når ut til studenter som skal skrive sin første oppgave eller er i ferd med å avslutte en doktorgrad. Bibliotekansatte når også fagfolk og forskere som trenger hjelp til å vurdere kvalitet på artikler eller utgivelser, og andre med tilknytning til studiesteder i andre faser, som for eksempel folk som tar etterutdanning. Disse er finansiert og organisert i tilknytning til egne kunnskapsinstitusjoner eller studiesteder, men bør inkluderes i en strategisk plan for arbeid mot digital motstandskraft.

Folkebibliotekene skal «fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet», som det slås fast i Folkebiblioteklovens formålsparagraf. I forlenget nasjonal bibliotekstrategi er også en felles, digital infrastruktur pekt ut som en satsing, og bibliotekenes egne digitale tjenester krever oppfølging og veiledning. Bibliotek over hele landet driver veiledning i digitale hjelpemidler gjennom sitt samfunnsoppdrag, i hovedsak på to måter:

1. Kurs og opplæring

Bibliotekene gjennomfører mange ulike tiltak for å styrke digital motstandskraft, som er planlagt og gjennomføres lokalt og regionalt. Flere steder har fylkesbibliotekene en koordinerende rolle. Disse tiltakene er stort sett finansiert og gjennomført som prosjekter, med ulike samarbeidspartnere, fra ulike støtteordninger. Alle tiltakene er gode, men det er lite samordning eller koordinering. Av eksempler kan nevnes «Æ e E-trønder», som skal bekjempe digitalt klaseskille på folkebibliotek i Trondheim, digital kildekritikk-kurs for studenter på UiB, Digital festival på fylkesbiblioteket for Akershus, Buskerud, Østfold. Det er også flere lokale samarbeid med Seniornett, samarbeid med skoleelever som driver opplæring for eldre generasjon, og datahjelp og kurs.

2. Daglig veiledning

Folkebibliotekene møter folk, og driver veiledning innen digitale løsninger, forståelse og kildekritikk, hver eneste dag. Det er et lavterskeltilbud, som når alle lag av befolkningen. I følge Digidir er det 850.000 av oss som er digitalt sårbare. De tjenestene mange folk trenger hjelp til er i dag selvbetjente og digitale. Avsenderen av tjenestene har ofte stengt eget publikumsmottak.. Dermed er det mange som synes det er det naturlig å henvende seg til et sted som er åpent, som har stor tillit, og ser betjent: biblioteket. Dette er imidlertid utfordrende for de ansatte. Det handler om tids- og ressursbruk, og problemstillinger knyttet til deling av sensitive personopplysninger, og om avveininger knyttet til avsendere og troverdighet, for både brukerne og de ansatte.

Hva er behovene

Fra bibliotekene side ser vi behov for et løft på følgende områder

- Kompetanseløft hos bibliotekansatte. Dette gjelder blant annet oppdatert kunnskap om kildekritikk, kildetillit, påvirkning, desinformasjon, propaganda.
- Etterutdanning og jevnlig kompetanseheving, i et felt som stadig utvikler seg.
- Tydeliggjøring av mandat og ansvar, lokalt og nasjonalt. For eksempel ved lokale prosesser, med sammen slåing av tjenester (for eksempel «innbyggertorg» eller lignende).
- Bibliotekenes rolle bør fastslås og defineres i lokale og regionale planer, som er gjort i enkelte regioner i Sverige. (Se [Regional biblioteksplan 2021-2024.pdf \(regionvarmland.se\)](#)). Bibliotekenes rolle bør være del av den strategiske planen og beredskapsarbeidet, fordi en opplyst befolkning gjør at vi står sterkere rustet i det helhetlige arbeidet mot desinformasjon og styrke den digitale motstandskraften i befolkningen.
- Definere og sikre at det finnes ressurser i bibliotekene til å gjennomføre eventuelle oppdrag og ansvar som kommer i tillegg til dagens arbeidsoppgaver.
- Tydelighet i finansieringsmodeller og langsiktighet. Unngå kortsiktige prosjektmidler.
- Nye eller utvidete oppgaver til bibliotek må følges av ressurser og finansieringsplan.

Hva betyr samhandling

Det er viktig med en tydelig og god samhandling mellom offentlige institusjoner og private aktører, som også tegner opp et tydelig ansvarskart for hvem som har ansvar for å følge opp de ulike områdene. Avsendere – både offentlige og private – bør i større grad ansvarliggjøres for å følge brukerne helt i mål. Når dette ikke gjøres vil brukere ofte gå til biblioteket, fordi det er et av få, åpne steder, der man også har høy grad av tillit (Jf Innbyggerundersøkelsen 2024, gjennomført av DFØ).

Vi ønsker ellers å peke på behovet for felles datagrunnlag og informasjon om befolkningens kompetanse og behov for å sette inn tiltak, samt en vurdering av hvem som bør være avsendere.

Vi mener det bør være en felles organisering og harmonisering av tiltak som allerede iverksettes og gjennomføres.

Norsk Bibliotekforening støtter plassering av en nasjonal koordineringsrolle under Medietilsynet, som kan jobbe med dette helhetlig og tverrsektorielt.